

BESZÁMOLÓ AZ 'INVALIDITY RULES IN THE EUROPEAN CIVIL CODES' NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁRÓL

Cserba Levente - Erdélyi Dóra - Fűrjes Fanni - Halász Szilárd -
Papp Laura - Stefán Dorottya*

A járványhelyzetre tekintettel 2021. december 3. napján online formában rendezte meg a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Intézeti Tanszéke és a Modern Magyar Polgári Jogi és Európai Magánjogi Kutató Központ az *'Invalidity Rules in the European Civil Codes'* elnevezésű angol munkanyelvű, nemzetközi tudományos konferenciát, A tudományos tanácskozás a tanszéknek „Az érvénytelenség és hatálytalanság vizsgálata az új Ptk. tükrében” című kutatási projektje keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással valósult meg. Az előadók nagy számára tekintettel a két első, plenáris panelt délután szekcióülések követték.

A konferencia reggelén *Prof. Dr. Csák Csilla* a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja, valamint *Dr. Leszkoven László* a Polgári Jogi Intézeti Tanszékének egyetemi docense, s a Modern Magyar Polgári Jogi és Európai Jogi Kutató központ vezetője köszöntötte a résztvevőket.

A konferencia *első paneljének* nyitó előadását *Prof. Dr. Fézer Tamás* (egyetemi tanár, DE-ÁJK) „*Invalidity in the Principles of European Contract Law: Common cores or alternate ways?*” (Az érvénytelenség az Európai Szerződési Jog Alapelveiben: Közös kiindulópontok vagy alternatív módszerek?) címmel tartotta. Az előadás során előtérbe kerültek az Európai Szerződési Jog Alapelvei, amelyek sosem bírtak kötelező erővel az Unióban. Egy nagyszabású kutatási projekt eredményeként könyveljük el őket, miközben az alapelvek jelenleg is hatást gyakorolnak a tagállamok szerződésekkkel kapcsolatos szabályozásának módosítására.

Kijelenthető, hogy az érvénytelenség az, ami a legvitatottabb szerződési intézmény csaknem minden jogrendszerben, és a nemzetközi kereskedelmi jogban is. Az előadás kiterjedt az összes, jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvben meghatározott érvénytelenségi okra. A prezentáció célja az volt, hogy megtalálja a választ arra, hogy vajon az Európai Szerződési Jog Alapelvei által megjelölt közös kiindulópont segíthet-e a tagállamok jogrendszerének közelítésében a szerződések jogát illetően vagy a tagállamoknak eltérő módszereket kell alkalmaznia a bírói gyakorlatban a modern kereskedelmi jog kihívásai miatt? Fézer Tamás előadásában külön ráirányította a figyelmet a hallgatásra, mint a jogilag releváns tévedés okára, és feltárta a kontinentális jog és a szokásjog megközelítése közötti különbséget. A kontinentális magánjog (polgári jog) elfogadja a hallgatást, azonban a szokásjog „szándékosabb” magatartást vár el. Az „undue influence”, ami megfélemlítésként értelmezhető, Fézer Tamás szerint a megtévesztés és jogellenes fenyegetés tényállásához tartozhat. Ezzel és az uzsorás szerződéssel kapcsolatban merül fel kérdés az előadás végén Dr. Pusztahelyi Réka docens asszony (ME-ÁJK) részéről. Arra a következtetésre jutottak, hogy a közvetlenség az, ami elhatárolási szempontként jelenik meg az uzsorás szerződés és a megfélemlítés között.

A második előadó *Prof. Dr. Sándor István* (egyetemi tanár, ELTE-ÁJK) volt, aki „*The system of grounds for invalidity in Hungarian private law*” (Az érvénytelenségi okok

* Valamennyien nappali tagozatos joghallgatók a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, és a Polgári Jogi Tanszék demonstrátorai.

rendszere a magyar magánjogban” címmel tartott előadást. Kiindulópontja az volt, hogy a magyar Polgári Törvénykönyvnek nincsen általános része, így azon rendelkezéseket kell alkalmazni, amelyeket külön a szerződések érvénytelenségére alkottak meg. A Polgári Törvénykönyv Hatodik Könyve két szempont alapján rendszerezi az érvénytelenségi okokat. Az egyik szempont a semmisség és a megtámadhatóság között tesz különbséget, a másik megkülönböztetés pedig a szerződési érvénytelenség dogmatikai triászán alapul, vagyis a szerződési akarat hibája, a szerződéses jognyilatkozat hibája és a célzott joghatás hibája fordulhat elő. Egy szemléletes táblázat segítségével összevetette a semmisséget és a megtámadhatóságot a dogmatikai szempont szerinti csoportosítással.

Az előadó kiemelte, hogy a fentebb kifejtett szabályozási keret csak a szerződések érvénytelensége esetén ad teljes iránymutatást. Ennek egyik oka az, hogy az említett törvényben és egyéb törvényekben meghatározott érvénytelenségi okokat a jogalkotó nem foglalta kifejezetten ugyanabba a dogmatikai keretbe. A másik ok pedig az, hogy az egyoldalú nyilatkozatok esetén is alkalmazandóak a szerződésekre vonatkozó szabályok. Mindezt figyelembe véve esetről esetre szükséges megvizsgálni, hogy melyik érvénytelenségi ok áll fenn és az melyik dogmatikai kategóriába esik.

A harmadik előadó *Prof. Dr. Menyhárd Attila* (egyetemi tanár, ELTE-ÁJK) volt, előadásának címe: *„Invalidity as a tool of protecting private and public interests”* (Az érvénytelenség, mint a magán-és közérdek védelmének eszköze). Ha az érvénytelenségre úgy tekintünk, mint eszközre, akkor ez az, ami meghatározza a szerződési szabadság határait. Ezen határok meglétét a piaci hiányosságok korrigálása vagy a közérdek védelme indokolja. Az érvénytelenség következményei azonban hasonló védelmet nyújtanak.

Az érvénytelenség következményei nem korlátozódnak a jóvátételre, hanem a törvényi beavatkozást is magukban foglalják. Az „in pari delicto” vagy ehhez hasonló, a magánjog általános klauzuláiból származtatott doktrínák, úgy, mint a jóhiszeműség és tisztesség elve a jóvátétel értékének a jogellenesen eljáró fél részére történő büntetés eltörlését eredményezhetik.

A kétoldalú vagy kölcsönös igazolás hiánya kétségeket vet fel az ilyen megoldások magánjoggal való összeegyeztethetőségét illetően. A jogorvoslatokon túlmenően, törvényben meghatározott szankciók, mint az államnak történő visszaszolgáltatás értékének meghatározása nem bizonyul sikeresnek, mivel nem bíztatják arra a felet, hogy a bírósághoz forduljon. Ez az, ami a polgári jog módszereit kevésbé hatékonyá teszi.

Az előadás során az előadó nagy hangsúlyt fektetett a következményekre, illetve a „következmények következményeire”. Kiemelte, hogy azért van különbség semmis és nem létező szerződés között, mert a következmények különbözőek. A konkrét következmények megállapításának hiányában a semmis és a nem létező szerződés lényegében azonosak lennének.

Menyhárd Attila úgy gondolja, hogy Magyarországon egyre erősödő paternalista irányzat tapasztalható a bírói gyakorlatban, tehát a bíróság egyre több esetben módosítja a szerződést, még akkor is, ha az egyik fél érdekeivel ellentétes.

A Dr. habil. Juhász Ágnes és Dr. Pusztahelyi Réka docens asszonyok által vezetett *második panel* különböző nemzetiségű szakmai kiválóságok közül a münchen-i *Institut für Ostrecht* intézettől *Tina de Vries* ügyvédnő – és egyben mediátor – kezdte meg az első előadást *„Invalidity rules in the German Civil Code”* (A Német Polgári Törvénykönyv érvénytelenségi szabályai) címmel. Prezentálása alkalmával a Német Polgári Törvénykönyv általános rendelkezései, kikötései tekintetében a német kifejezésnek megfelelő jó erkölcs és tisztesség fogalmak értelmezésére fókuszál, megemlítve a korábbi német joggyakorlatot is.

Rávilágít arra, hogy a jó erkölcs, mint általános kitétel egy olyan kapuként szolgál, amelyen keresztül az alkotmányos értékeket beáramolhatnak a magánjog területére.

Ezt követően *Dr. Dudás Attila*, az Újvidéki Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense „*General rules of invalidity of contracts in Serbian law*” (A szerződések érvénytelenségének általános szabályai a szerb jogban) címmel tartotta meg előadását. Többször utal vissza a korábbi szabályozásra a jelenleg hatályos szabályozás kapcsán, ugyanis az általános szabályok nagyban merítenek a korábbi 1978-as törvényből, példaként említve a rosszhiszeműség intézményét. A szerb jog a szerződés semmisségét mondja ki, amennyiben a szerződés jó erkölcsbe ütközik, vagy sérti a közrendet. Az általános rendelkezéseken túlmenően említést tesz az uzsorás és formailag hibás szerződésekről, továbbiakban az előadás harmadik része a nem létező szerződések dilemmáját öleli át, miszerint a törvény eltérő fogalmazásának köszönhetően kérdéses, hogy milyen jogi szabályozást irányoz elő a nem létező szerződések körében, azonban utalást tesz arra, hogy a tudományos álláspontok egyértelműnek mondhatók.

A harmadik előadó az Ungvári Nemzeti Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának professzor asszonya, *Prof. Dr. Sibilla Buletsa* „*Features of regulation of invalidity of the agreement in the Civil Code of Ukraine*” (A megállapodás érvénytelensége szabályozásának jellemzői az ukrán jogban) című előadása következett. Az ukrán jogi szabályozás sajátosnak mondható, ugyanis a Polgári Törvénykönyvön kívül a kereskedelmi törvény is tartalmaz az érvénytelenséggel kapcsolatos rendelkezéseket, még hozzá gyökeresen eltérő megközelítéssel. Prezentációjában az ukrán Legfelsőbb Bíróság azon értelmezését is említette, amely megállapította a szerződés és a kötelezettség érvénytelensége közötti különbséget, továbbá egy későbbi ítéletében azt, hogy a bíróságnak a szerződés érvénytelenségi okának fennállását a szerződés megkötésének időpontjában kell megállapítania, nem pedig a nem teljesítés vagy nem megfelelő teljesítés következtében. Végezetül a megtámadhatósági okokat vette részletes vizsgálata alá.

Ezt követően a kolozsvári Sapiientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem professzora, *Prof. Dr. Veress Emőd* előadására került sor az „*Invalidity rules in the Romanian Civil Code*” (Érvénytelenségi szabályok a Román Polgári Törvénykönyvben) címmel. Először is rámutatott arra, hogy a román jog mire használja a semmisség intézményét, kitérve a két legfontosabb jellemzőjére, miszerint preventív és büntető, szankciós jellegű. A következőkben az abszolút és a relatív semmisséget emelte ki, a hagyományoknak megfelelő elnevezéssel, és példaként a szándék teljes hiányát emelte ki, mint abszolút érvénytelenségi okot. E terület sajátosságaként emelte ki az íratlan záradék/kikötés intézményét (*pro non scripto habetur*), valamint annak vitatott jogi természetét. Több eltérő álláspont létezik, hogy miként tipizálható (részleges abszolút semmisség vagy részleges relatív semmisség alá sorolható), mindemellett *sui generis* jellegű szankcióként is értékelhető, azonban professzor úr álláspontja szerint a részleges abszolút semmisség altípusaként értelmezendő. Általánosságban részleges semmisség abban az esetben állhat fenn, amennyiben a semmisség nem érinti a jogügylet lényeges elemeit. Mindazonáltal a nem létező kikötés minősülhet lényeges elemnek, azonban nem vezet a jogügylet teljes semmisségéhez, mivel a kihagyott rendelkezést a kötelező törvényi szabályok pótolják. Példának okán a megbízási szerződés esetét említette, amikor a megbízás megszűnésére a felek kötbért kötnek ki. Összességében az íratlan jelleg, mint egy korrekciós szankcióként jelenik meg, amely nem igényli a bíróságok beavatkozását.

Az ötödik előadást *Prof. Dr. Tatjana Josipovic* a Zágrábi Egyetem Jogi Karának professzor asszonya tartotta, melynek a címe „*Restitution claims for null and void contracts*” (Helyreállítási igény a semmis szerződés alapján) volt. A második panel záró felszólása a

horvát jogot tárgyalta, azzal kezdve, hogy a semmisség az Alkotmányból, törvényekből, erkölcsből eredő és a társadalmi rend alapvető elveinek a súlyos megsértése esetén írható elő. Fontos elem, hogy a semmisségre való hivatkozási jogosultság nem szűnik meg, a bíróságok azt ex officio veszik figyelembe, továbbá arra bármelyik fél, rajtuk kívül bármely érdekelt, továbbá az ügyész is hivatkozhat. A semmisnek nyilvánítást követően valamennyi szerződő fél köteles a másik félnek megtéríteni mindazt, amelyet a semmis szerződés alapján megszerzett. Az ebből eredő igényeket a horvát jog korábbi, 1978-as törvénye is szabályozta. Említésre került a jóhiszemű fél által elszenvedett károk megtérítése, egy bírósági döntés következtében, amelyben a fogyasztói hitelszerződésekben a CHF devizazáradékokat és a változó kamatlábakat tisztességtelennek minősítették. Az ítélet a fogyasztók bankokkal szembeni igényérvényesítése körében további megválaszolandó kérdéseket implicált, ideértve az elévülés problémakörét, pontosabban a kezdő időpont meghatározásának vitatott voltát. Azonban 2020-ra mindez megváltozott, köszönhetően az uniós jognak és bírói gyakorlatnak. Olyan kérdések merültek fel, amelyet a horvát Legfelsőbb Bíróság is értelmezni kívánt, például, hogy a bírói aktivizmus elegendő lehet-e az optimális jogbiztonság és a semmis szerződésekben részes felek jogos érdekeinek védelméhez, vagy esetenként jogalkotási beavatkozás szükséges ahhoz, hogy a szerződéses szabályozást a piaci társadalmi-gazdasági viszonyokhoz igazítsák.

A harmadik panel szekcióelnöki feladatait Dr. Pusztahelyi Réka egyetemi docens asszony látta el. Az első prezentációt Dr. Palásti Gábor, a Károli Gáspár Református Egyetem óraadó oktatója tartotta. A „Validity issues in the system of the Rome I Regulation” című előadása témáját a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló Róma I-es Rendelet képezte, pontosabban, hogy milyen megoldásokat is kínál ez a rendelet abban az esetben, ha egy szerződés érvénytelen vagy esetleg nem is létezik a „lex causae” alatt. Az előadás az említett Rendelet 10. paragrafusának (1) és (2) bekezdésében, valamint a 11. paragrafusában található megoldásokat részletezi a fent említett problémára, kiemelve, hogy ezen cikkek alapján kialakult bírói gyakorlatot és jogtudományi értelmezést.

A második prezentációt, „The appearance of laesio enormis in the Hungarian contract law” Prof. Dr. Boóc Ádám, a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi tanára tartotta. A prezentáció nagyvonalakban arról szólt, hogy miként jelenik meg a laesio enormis (felén túli sérelem) a magyar szerződési jogban. Az előadás egy kritikai áttekintése volt ennek a jogintézménynek a magyar magánjogban az összehasonlító-jogi értelmezés eszközével, tekintettel a régi és az új Ptk. közötti különbségekre. Az előadás emellett arra is fókuszált, hogy figyelembe véve az új Polgári törvénykönyv új rendelkezéseit, a laesio enormis (feltűnő értékaránytalanság) szubjektív vagy objektív kategóriába sorolandó-e.

A harmadik prezentációt Dr. habil. Grad-Gyenge Anikó, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi docense tartotta. „The renewed bestseller clause in the Hungarian Copyright Act” című előadásában kitért arra, hogy „bestseller klauzula” miként nyújt védelmet a gyengébb alkupozícióban lévő alkotóknak, valamint, hogy miként biztosít lehetőséget a bíróságnak megváltoztatni egy szerződést, hogy kiküszöbölje a feltűnően nagy értékkülönbséget, ha időközben megváltoztak volna a szerződéskötés körülményei. Az előadó emellett szintén kihangsúlyozta a szabályozás szegényes joggyakorlatát, mely hazánkban és külföldön egyaránt fennáll, valamint, hogy a DSM-re (Digitális Egységes Piac) irányelv miként óhajtja kiegészíteni a jogi lehetőségeket a rosszabb alkupozícióban lévő szerződő felek számára.

A negyedik prezentációt Dr. Sági Edit, a Miskolci Egyetem egyetemi adjunktusa tartotta. A „Legal theory and judicial practice of the invalidity of licence agreements” című prezentációja a felhasználási szerződések érvénytelenségének jogi elméletét és bírói

gyakorlatát tárgyalta. Az előadás átfogóan bemutatta a licenszszerződések érvénytelenségi szabályait és *joggyakorlatát* a szerzői jogi jogterületére tekintettel. Ezeken kívül szó esett még néhány „általános magánjogi” érvénytelenségi problémáról, mint például az írásbeliség megkövetelése, a szabványos szerződési feltételek vagy az érvénytelenség különleges formái, melyek a szerzői jog területén megjelennek. Az előadásnak szintén része volt a releváns bírói gyakorlat a jogi elméleten kívül.

Az ötödik prezentációt *dr. Halász Csenge*, a Miskolci Egyetem tanársegéde tartotta, „*Invalidity issues related to the general terms and conditions of social networking sites*” címmel. A prezentáció fő célja az volt, hogy rávilágítson a közösségi oldalak üzemeltető által alkalmazott ÁSZF-fel (Általános Szerződési Feltételek) kapcsolatos érvénytelenségekre. Az előadó szemügyre vette az ÁSZF érvényességének rendszerét, miután kategorizálta a felek között megkötött szerződést, valamint azt is, hogy tisztességtelen feltételek hogyan tudnak az érvénytelenség megállapításának alapjául szolgálni, ahogy ez számos külföldi bírósági eljárásban is látszik. Külön kiemelte, hogy a legtöbb probléma abból adódik, hogy a felhasználók jelentős része nem olvassa el az ÁSZF-t, és ezért nincs tisztában az abban foglaltakkal, ami egy aggasztó jelenség, hiszen az ÁSZF kulcsfontosságú része a felek között megkötött szerződésnek.

A hatodik prezentációt *Dr. habil. Benke József*, a Pécsi Tudományegyetem egyetemi docense tartotta, „*A comparative analysis of Austrian and Louisiana private law jurisdiction with respect to the correlation between contractual risk taking and the irrelevance of original and continuing laesio enormis*” címmel. A prezentáció egy összehasonlító elemzése volt az osztrák és a louisianai magánjogi rendszernek, melyben kitért a szerződéses kockázatvállalásra, valamint az eredeti és a folytatólagos laesio enormis (feltűnő értékaránytalanság) irrelevanciájára. Kiemelte, hogy jogalkotási és végrehajtási kérdés is lehet annak meghatározása, hogy milyen feltételek mellett tekinthető megfelelő egyensúlyban lévőnek a szolgáltatás értéke és a szerződéskötéskori, illetve a teljesítéskori ellenszolgáltatás.

Az utolsó, hetedik prezentációt *Dr. Pusztahelyi Réka*, a miskolci Polgári Jogi Tanszék egyetemi docense tartotta: „*Undue influence and unfair exploitation: legal concepts 'hiding' in the Hungarian legislation and juridical practice*”. A prezentáció témái az *illetlen* befolyás és a *tisztességtelen* kizsákmányolás, valamint, hogy ezek a jogi fogalmak miként „bújnak” meg a magyar *törvényalkotásban* és bírói gyakorlatban. Az előadás egyik célja az volt, hogy rávilágítson a különleges érvénytelenségi okok újkeltű reneszánszára, mint például az *illetéktelen* befolyás alaptétele az angol jogrendszerben a magyar kodifikációs diskurzusban a XX. század elején megjelent. Ebben az időben hazánkban épp nagymértékben kodifikálták a magánjogot, párhuzamosan a BGB (Német Polgári Törvénykönyv) 138 §-nak a hatásával, valamint azzal, ahogy az *illetlen* befolyás a végintézkedésre irányulóan szabályozva volt, mint *sui generis* érvénytelenségi ok a magyar polgári törvénykönyvben. Említésre került még, hogy az előadó szerint szükséges különbséget tenni nem csak a tisztességtelen befolyás és egyéb szerződési akarathibák között, hanem az *uzsorás* szerződés, a jó erkölcsbe ütköző szerződés és tisztességtelen kizsákmányolás között is. Szintén említésre került hogy a tisztességtelen befolyás jelenleg a magyar polgári törvénykönyv 6:97. szakaszába foglalt *uzsorás* szerződés szubjektív elemeként jelentkezhet. Az előadó a bírói gyakorlat által e rendkívül leegyszerűsített *uzsora-tényállás* és a jó erkölcsbe ütköző szerződés fogalmi körébe vont ún. *lelki uzsora* esetköreinek a kapcsolódására is rávilágítani kívánt.

A *negyedik panel* hat színvonalas előadásból állt, hat elismert és kiemelkedő jogi szakmai embertől. Az ülést *Dr. habil. Juhász Ágnes*, egyetemi docens vezette.

Az első előadást *Dr. Auer Ádám*, a Közszolgálati Egyetem Civilisztikai Tanszékének docense tartotta. A „*The Hungarian prohibited contract's rule of invalidity in European*

context” című előadása célja a tilos szerződés érvénytelenségi szabályának európai kontextusban történő bemutatása volt. Az előadó többek között megvizsgálta a tilos szerződések által felvetődő problémákat, kitérve a tilos szerződések más (nem polgári jogi) szabályokba való ütközésére is. A tilos szerződések dogmatikai kihívásai a szerződések komplex jellegéből fakadnak. A magánjogi dogmatikának egyértelmű válaszokat kell adnia a bonyolult jogi környezet alapján kötött szerződésekre, például, hogy melyik szabály megsértése teszi érvénytelenné a szerződést. A problémák abból adódnak, hogy a kizárólag polgári jog hatálya alá tartozó szerződések köre viszonylag korlátozott, és minden más szerződésre számos sajátos jogszabály vonatkozik, ezért nem elhanyagolható probléma az említett jogszabályok közötti dogmatikai kapcsolat. Ezenfelül a tilos szerződések három modelljét is részletesen ismertette az előadó. A *lex specialis* az érvénytelenségtől eltérő szankciókat alkalmazhat, vagy akár kizárhatja a szerződés semmisségét. Végül előfordulhatnak olyan helyzetek is, amikor a jogalkotó kiemeli a jogsértést és semmisséget rendel el. Auer Ádám felvetette a lehetséges fejlesztési irányok kérdését is.

A második előadást *Dr. Dül János*, a Közszerződési Egyetem Államigazgatási és Nemzetközi Tanulmányok Karának adjunktusa tartotta, „*The invalidity of asset management contracts*” címmel. Az előadás a nemzeti vagyona vonatkozó vagyongazdálkodási szerződés érvényességének és érvénytelenségének kérdésével foglalkozott. Érdeklődésként vetette fel, hogy az érintett szerződés a magánjog és a közjog határmezsgyéjén lévő szerződésnek minősül, ezért ennek a szerződésnek minden aspektusára különös figyelmet kell fordítanunk. Ennek egyik szempontja a szerződés érvényessége és érvénytelensége. Az érvényesség kérdését elsősorban a Ptk. által szabályozott érvénytelenségi okok mentén vázolta fel az előadó. Rámutatott arra, hogy ezek között vannak olyan érvénytelenségi okok, amelyeket nem lehet figyelembe venni. Ezek elvileg a vagyongazdálkodási szerződés céljaként közfeladat ellátásához, illetve a jelen szerződés tárgyaihoz, illetve egyéb sajátosságok miatt hatályos szerződéshez kapcsolódnak. Azonban más érvénytelenségi okok is alkalmazhatók. Juhász Ágnes kérdésére válaszolva az előadó kifejtette, hogy még nem talált bírósági határozatot a vagyongazdálkodási szerződések érvénytelenségének témájában, de reméli, hogy a jövőben a joggyakorlat e téren gazdagabb lesz.

A harmadik előadást (*Cases of invalidity due to error of will in the contract*) *Dr. Völcssey Balázs*, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának adjunktusa tartotta. Előadásában a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6: 90-6: 93 §-át (a felek akarathibájából eredő érvénytelenség) vizsgálta. Elemezte a felek akaratnyilatkozatában felmerülő fogyatékos okait is, kiemelve az „akarathiba” jelentését, egyúttal elhatárolva például az álképviselő jogintézményétől. Nemcsak a szerződés érvénytelenségét eredményező akarathiba egyes okait ismertette (ekképpen a tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés), hanem összefoglalta a joggyakorlatból levonható legfontosabb következtetéseket is. Ennek során külön vizsgálta a bizonyítás kérdését és az alkalmazandó bizonyítási eszközöket, hiszen ezen fogyatékos okok esetében az akarat elvének, mint értelmezési szempontnak van alapvető jelentősége. Az előadás második felében a színlelt szerződés elemzése során elkerülhetetlen a végrehajtási szerződés rövid áttekintésére is sor került, valamint az egyedi érvénytelenségi okok kapcsán a szerző külön foglalkozott az ingyenes szerződés különös szabályaival is (Ptk. 6:93. §).

A negyedik előadást *Dr. Molnár Sarolta*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának adjunktusa tartotta. „*Invalidity in the institution of marriage*” című előadása meglehetősen érdekes témát vet fel a házasság intézményében fennálló érvénytelenségről és a Ptk. negyedik könyvének sajátos jellegéről, amely az érvénytelenség fogalmát és a szerződések nyelvét a házasság kötelékére alkalmazza. Míg egyes jogi

hagyományok a házasságot szerződésnek, mások szövetségnek tekintik azt. Rámutatott arra, hogy a házassághoz képest az érvénytelenséget eredményező eljárások lényegesen eltérő következményekkel járnak egy egyszerű szerződés esetében. De mik az érvénytelenségi okok a házasságkötéskor, és kezelhetik-e a bíróságok az ilyen esetek különleges összetettségét?

Egyes országokban kánoni bíróságok rendelkeznek joghatósággal a házasságok felett, és a polgári jogrendszer elismeri az efféle döntéseket. A házasságot inkább szövetségként, mint szerződésként kellene felfognunk? Bár a Polgári Törvénykönyv nagyon fontos különbséget tett az érvénytelen házasságok és a nem létező házasságok között, hogyan alkalmazzák ezt a bíróságok, és milyen eltérő, esetenként hátrányos következményei lehetnek egyiknek vagy másiknak? Másrészt a családjogban van egy tendencia, amit szerződéskötésnek nevezünk. Meddig terjed ez az autonóm családjog? A szerződési szabadság korlátainak meg kell jelenniük az érvénytelenség kérdésében. A családjognak ez a kivételessége túlmutat a házasságon, és magában foglalja a szerződéskötést a vertikális és horizontális családjogban egyaránt. Horizontális oldalon a partnerség minden formája megkérdőjelezhető, a szülői lét vertikális kihívásai pedig rokkantsági problémákat vethetnek fel, amelyekkel a joggyakorlatnak egyre gyakrabban kell szembesülnie

Sibilla Buleca (Ukrajnából) azt kérdezte, hogyan oldjuk meg a problémát, amikor nem akarjuk a common law kifejezéseket használni? Azzal érvelt az előadó, hogy a spanyol vagy az olasz jogban a házasságot nem pusztán egy szerződésként fogják fel, mert ezek a jogrendszerek jobban kapcsolódnak a házasság eredeti kánonfelfogásához, ezért is szánt a szerző annyi időt ezeknek a gyökereknek a vizsgálatára. Tehát a szerző azt próbálja a tudunkra adni, hogy a családjog más területein, ha a szerződési jogi feltételeket ugyanúgy használjuk, mint a szerződéseknél (nem a házasságok vonatkozásában), akkor problémák merülnek fel, mert nyilvánvalóan egy házasság nem kezelhető egy szokásos szerződéssel egyforma módon. Azt mondja, túlzottan szűk látókörre utal az, ha a házasságot vagy általában véve a családjogot szerződéses kapcsolatokként értelmezzük. Kriston Edit egyetértését fejezte ki Sarolta véleményével.

Az ötödik előadást *Dr. Kriston Edit*, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanársegéde tartotta. „*The legal role of immorality in family property contracts*” című előadásában a Polgári Törvénykönyv negyedik könyvében felmerülő érvénytelenségi problémákat a családi vagyoni jogi szerződések területén mutatta be, amelyeket elsősorban a családjog, másodsorban pedig a szerződési jog szabályoz. A szóban forgó szerződéstípus komplex jellegére utal többek között a széles körben magánautonómiát biztosító szerződési szabadság mellett, családi vagyoni jogi szerződés jogi szabályainak összetettsége. Bár a családtagok közötti magánautonómia nem tolerálja a beavatkozást, számos helyzet szükségessé teszi. Az előadásában a szerző bemutatta a magyar joggyakorlatot és az erkölcstelen szerződés értelmezését, valamint elemezte a közelmúltban történt eseteket.

Molnár Sarolta megjegyezte, hogy ez a téma azért olyan gazdag, mert ennek a szerződésnek a tartalma szinte kötetlen vagy csak minimális korlátokkal rendelkezik, azonban ez más európai országokban nem így van. A Polgári Törvénykönyv magában foglalja azt az alapelvet, miszerint a házastársakat egyenlő jogok illetik meg. Kriston Edit szerint néha nehéz megmagyarázni a diákoknak, hogy a Közel-Keleten ez a megszokott egyenlőtlenség, az európaiak számára viszont egyáltalán nem elfogadható, de érdekes feltevés, hogy ha ez sérti a közrendet, a nemzeti szerződésekben és az alkotmányban rögzített emberi jogokat, akkor a Kúria hogyan is fogadhatja el.

A hatodik előadást *Dr. habil. Juhász Ágnes*, a miskolci Polgári Jogi Tanszék docense tartotta. A „*Partial invalidity in Hungarian contract law*” c. előadás a magyar szerződési jog részleges érvénytelenségének áttekintését célozta, amely a kortárs polgári jogi szakirodalom

által ritkán vizsgált terület. A Ptk. 6:114. § (1) bekezdése szerint, ha az érvénytelenségi ok a szerződés meghatározott részeit érinti, az érvénytelenség joghatásai a szerződés ezen részekre vonatkoznak. Részleges érvénytelenség esetén a teljes szerződés akkor dől meg, ha azt a szerződő felek az érvénytelen rész nélkül feltehetően nem kötötték volna meg. Azonban „feltehetően” kifejezés további értelmezést igényel, ezért szükséges megvizsgálni a felek szerződéses szándékát is, amelyet az előadásban is áttekintett a szerző, többek között olyan létfontosságú és érdekes témák mellett, mint az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása. Valamint az a kérdés, hogy egy olyan szerződés teljesítése, amelynek elemeit elhagyják vagy módosítják, hogyan szolgálhatja a felek érdekeit és az eredeti szerződéses célt. A részleges érvénytelenség a favor contractus elvben gyökerezik, amely egy római alapelv. Ennek értelmében igyekszünk „életben tartani” a szerződéseket, ezért nem akarjuk, hogy mindegyiket érvénytelenné nyilvánítsák. A német bíróságok esetleg koherensebb joggyakorlatot alakítottak ki, mint mi? Ez valami olyasmi esetleg, amit érdemes lenne követnie a magyar ítélkezési gyakorlatnak is?

Juhász Ágnes véleménye szerint igenis meríthetünk a német szakirodalomból és a német polgári törvénykönyvből, mert a német szabályozás nagyon régi, így már az évek alatt kiforrott, hogyan alkalmazzák helyesen a szabályt a polgári jogban és a szerződések világában egyaránt. Az oszthatóság szempontjából ez a téma a német jogban nagyon részletesen kidolgozott, ezért érdemes a német szakirodalom eredményeit is felhasználnunk.

A konferencia V. panel részében számos színvonalas előadást hallhattunk, ahol a szekcióelnöki feladatokat Dr. Leszkoven László egyetemi docens látta el.

Prof. Dr. Szalma József (akadémikus, egyetemi tanár, KRE) a „*The conditional effectiveness of the juridical acts: Conditions and time clauses in the European and the Hungarian civil law*” c. előadásában a feltétel és időhatározás témájában, ehhez kapcsolódóan a hatály és érvényesség témakörében felmerülő hatályos szabályozás került megfogalmazásra.

Szalma professzor úr előadása után hallhattuk Prof. Dr. Prugberger Tamás és Dr. Nadas György előadását, „*The problem of labour law regulation concerning the challenge of a declaration of rights due to and mistake of will*” címmel, amelynek témája az akarati hibák a munkajogban mint megtámadási okok volt. Dr. habil Nadas György, a Debreceni Egyetem docense kiemelte a megtámadásra nyitva álló határidő jóval rövidebb létét a munkajogi jogviszonyokban. Ugyanis a munkajog operál egy harminc napos határidővel, amely a tévedés felismerésétől vagy a jogellenes fenyegetés megszűnésétől kezdődik, illetve egy hat hónapos megtámadási határidővel, míg a polgári jogban egy éves megtámadási határidővel találkozunk. A polgári jogi jogviszonyban álló felekhez képest a munkavállaló mindenképp egy függő helyzetben lévő személy így a megtámadási joga is korlátok közé szorul. Problémaként vetette fel az akarati hibák kapcsán a kollektív munkajog alanyaira vonatkoztatva, hogy milyen módon támadhatják meg a kollektív szerződést. Ugyanis a kollektív szerződés megkötésére jogosult felek és akikre a kollektív szerződés rendelkezéseket tartalmaz eltérő alanyi kört jelentenek. Ebből következően a munkavállaló, aki ennek következtében „elszenvedi a kollektív szerződést”, megtámadni nem lesz jogosult a szerződést, ugyanis megjelenik egy megszorítás polgári joghoz képest, az Mt. kifejezetten úgy rendelkezik, hogy csak a fél jogosult a szerződést megtámadni vagy az egyoldalú nyilatkozatát saját maga támadhatja meg akár akarati hiba, akár egyéb hiba okán. Előadásában hallhattuk, hogy az akarati hibák között a hatályos Mt. a korábbiakhoz képest beemelt egy új elemet, a jogellenes kényszerítést, valamint a jogban való tévedés jogintézményét, amit korábban az Mt. nem tartalmazott, így kiemelte, hogy ezzel némileg közelítünk a Polgári jog struktúrájához. Számos érdekes téma hangzott el még azzal kapcsolatban, hogy a polgári jogban, illetve a munkajogban kik a megtámadásra jogosult felek, a munkajogban a

munkavállalók mikor esnek el ettől a lehetőségtől, a megtámadó fél a munkajogban hogyan tudja a tévedést, jogellenes fenyegetést bizonyítani, hogyan gyakorolhatja a fél a megtámadási jogát továbbá megfogalmazásra került a feltűnő értékaránytalanság jogintézményének érdekes kérdése, amelyet a munkajog, mint megtámadási jogcímet nem ismer el szemben a polgári joggal.

Prof. Dr. Prugberger Tamás (akadémikus, ME-ÁJK) előadásában hallhattuk a polgári jogi szabályozás történeti áttekintését a megtámadási jogintézmény tekintetében. Problémaként vette fel professzor úr is a megtámadási határidő eltérését a Munkajog és a Polgári jog között, illetve a kényszer és fenyegetés közrehatásának érdekes kérdéseit továbbá a konkurencia kizárási szerződést, amely szűk megtámadási határidőhöz van kötve. Taglalta továbbá a munkaszerződés megkötésének jó erkölcsbe ütközését, amelyet a Ptk. is szabályoz. Ehhez kapcsolódva felvetődött a kérdés a nyugat-európai neokantiánusi filozófiából eredő erkölcs szabályára, amelyre utalva azt mondhatjuk, hogy ma már nem az általánosan elfogadott erkölcsöt veszik alapul. Az érvénytelenség és megtámadással kapcsolatban hallhattuk az önfoglalkoztatás, kényszervállalkozás sajátos kérdéskörét, valamint az életkor tekintetében történő szabályozást.

Következő előadóként *Dr. Rácz Zoltán* egyetemi docens (ME-ÁJK) felszólalását hallhattuk - *Inexistence, invalidity, and ineffectiveness of the juridical acts in the labour law* - melynek témája az érvénytelenség, hatálytalanság, valamint a nemlétező (non existens) jogügyletek léte a munkajogban. Előadása első felében, bevezetésként hallhattuk a Munkajog és Polgári jog kapcsolatát, amely számos területen megmutatkozik, ugyanis a Ptk. nem alakított ki az előbb felsorolt fogalmakra önálló terminológiát, így azt mondhatjuk gyakorlatilag a Ptk.-t vette át a Munkajog. Az Mt.-ben egyedül az érvénytelenség körében találunk önálló szabályrendszert de magát az érvénytelenség fogalmát önállóan egyik sem fogalmazza meg. A Ptk.-ban a célzott joghatás kiváltására alkalmatlan jognyilatkozatként szoktuk meghatározni az érvénytelenséget. A hatálytalanság esetében a szerződés ugyan létrejön, érvényes, de mégsem képes a megfelelő joghatást kiváltani. Nemlétező szerződések kapcsán pedig maga a konszenzus is hiányzik. Problémaként merült fel a közös megegyezéssel munkaviszony megszüntetése. Rácz tanár úr elmondása szerint a munkáltató általában kettő dokumentumot tart a fiókjában: a felmondást és a közös megegyezéssel megszüntetést. Utalt arra, hogy sajnos a bírói gyakorlatban a munkavállalói hivatkozást az akarat hibák kapcsán minimális mértékben fogadják el. Megemlítette a hatályosságánál, hogy a munkajogban a jognyilatkozat a közléssel válik hatályossá, illetve itt is megjelenik az időtűző feltétel. A nemlétező megállapodások megítélése kapcsán a munkajogban, ha a potenciális alanyok nem tudnak megállapodni valamely lényeges körülményben pl. munkakörben vagy az alapbérben, akkor nem jön létre közöttük a munkaszerződés. Innentől kezdve nem a munkajog által kezelt probléma, hanem segítségül a polgári jogot tudjuk hívni, azon belül is az utaló magatartás és biztatási kárra vonatkozó szabályok intézményét analogia legis útján.

Dr. Leszkoven László, a miskolci Polgári Jogi Tanszék egyetemi docense előadásának a témája az értékaránytalanság és értékegyensúly volt: „*Invalidity and contractual equilibrium.*” Hivatkozott az utaló magatartásra miszerint az új Ptk. ennek a sorsát erőteljesen megváltoztatta, átette a helyét a Ptk. hatodik szakaszából az egyéb kötelem keletkeztető tényállások közé. A bírói gyakorlatban nem tudják megfejtetni mi volt ezzel a jogalkotó célja mivel óriási különbség van, hogy a Ptk. bevezető rendelkezései között, mint egy általános jogelvet, egy utaló magatartásért való helytállási kötelezettséget kimondó szabályt kezelünk vagy pedig onnan kiemelve átteszik a kötelem keletkeztető tényállások közé, ahol kissé „lóg a levegőben”. Így az analógiára való hivatkozás gyengébb lábakon áll az új Ptk. alapján, mint állt a 1959. évi Ptk. szerint, ahol a bevezető rendelkezések között volt ez az utaló magatartás.

Ugyanakkor a nemlétező szerződés kapcsán felmerül a kérdés, hogy mi van akkor, ha egy szerződés nemlétező szerződésként szerepel, ez is a magánjog egy állandó problémája, hogy mit kezdjük azzal a jelenséggel, mikor egy szerződésre azt kell mondanunk, hogy valójában non existens, nem létező szerződés. A jelenleg leginkább elfogadott álláspont, hogy ennek a nemlétező szerződésnek a legfontosabb oka az, hogy a felek között nincs konszenzus, hanem disszenzus áll elő, nincs a felek között minden lényeges elemében megállapodás. A régi Ptk. egyértelműen hatálytalanságban gondolkozott és nem érvénytelenségben, azt mondta, hogy hatálytalan egy ügylet akkor, ha annak valamely tényállási eleme hiányzik. A nemlétező szerződésnek az lesz a jogkövetkezménye, reflektálva Szalma és Prugberger professzor urak előadására, hogy a polgári jogi jogkövetkezményeket nem lehet alkalmazni, azokat a jogkövetkezményeket, amik a szerződésre vonatkoznak. Konszenzus hiányában nem tudjuk az eredeti állapot helyreállítását, az orvoslást segítségül hívni, mert ezek szerződéses jogkövetkezmények, de a felek között szerződés nincs. Megemlítésre került a konverzió és a konvalidáció kérdésköre.

Dr. Mélypataki Gábor, a Miskolci Egyetem Munka- és Agrárjogi Tanszékének adjunktusa „*Is the termination of employment sent by e-mail invalid? – Dilemmas of the electronic communication in the Hungarian labour law*” c. előadásában a digitalizáció és az új munkavégzési formák érdekes kérdéskörét tárta fel előttünk. Felmerült a kérdés a munkajogban használt elektronikus közlési formák terén, hogy milyen veszélyeket, érvényességi, érvénytelenségi problémákat hoznak magukkal. Egy olyan közlési forma, dokumentum típus formái követelményeinek megvizsgálása, amelyekre nincsen uniformizált szabály, sok érdekes kérdést vehet fel. Az Mt. nem határozza meg, hogy mit értünk elektronikus dokumentum alatt, csak annyit, hogy az érvényesség kapcsán mikor kell írásbelinek tekinteni a jognyilatkozatot. Alaki kötöttség címén a tartalmi elemek vizsgálatát is meg kell tennünk ahhoz, hogy megállapítsuk egyenértékű-e az írásbeli nyilatkozattal vagy sem az elektronikus dokumentum típus. Ugyanis, ha egyenértékű akkor az írásbeli jognyilatkozat jogkövetkezményeit hozza magával. A továbbiakban egy jogeset került bemutatásra, amely jól felvázolta az elektronikus közlés érdekes kérdéseit. Leszkóven László, Mélypataki Gábor előadásához hozzáfűzte, hogy ez a problémakör a Polgári jog testvérproblémája, amely nem áll biztosabb talpon a Polgári jogban.

Az 'Invalidity Rules in the European Civil Codes' nemzetközi tudományos konferencia VI. Panelje, a PhD hallgatók számára nyújtott lehetőséget előadásaik megtartására. A szekció vezető elnökeként az előadások zavartalan lebonyolításáról Stefán Ibolya, a Miskolci Egyetem Polgári Jogi Tanszékének doktorandusza gondoskodott.

Az előadássorozatot a Pécsi Tudományegyetem PhD hallgatójaként *Shakibapoor Amanda Petra* kezdte meg, aki a 93/13/EGK irányelvet vizsgálta meg, az alkalmazott tisztességtelen feltételekről a magyar jogban. „*Examination of Directive 93/13/EEC on unfair terms in Hungarian Law*” c. előadása során betekintést nyújtott a 93/13/EGK tanácsi irányelvbe és a hozzá kapcsolódó jogszabályokba, melyek véleménye szerint az egyik legfontosabb szabályozását jelentik az európai magánjognak. Kiindulásként fogalmi meghatározással szolgált a hallgatóság számára, melynek során ismertette a szerződés fogalmát az Európai Unióban, majd azt összevetette a magyar Polgári Törvénykönyv rendelkezéseivel. Az előadó kitért a tisztességtelen szerződési feltételek szabályozására az új Polgári Törvénykönyv, és a 63/13/EGK irányelv rendelkezéseit alapul véve. Az előadást színesítette, hogy az előadó gyakorlati példákon keresztül is szemléltette az egyes érvénytelenségi okokat, konkrét szerződésekkel kapcsolatban. Előadása zárásaként nemzetközi kitekintéssel szolgált a tisztességtelen feltételek szabályozására, rámutatva az egyes nemzetek közötti különbségekre.

Meera Alma'aitah, a Debreceni Egyetem PhD hallgatójaként a semmisség fogalmáról és típusairól tartotta meg előadását, „*The concept of invalidity and its types*” címmel. A szerződés semmisségének és az érvénytelenség eredményeinek felvázolásával kezdte meg előadását, melynek során rámutatott azok szerződésre gyakorolt hatásaira és legfontosabb különbségeire. Az előadó felvázolta az érvénytelenség két főbb típusát, melynek során részletesen bemutatta az abszolút és relatív érvénytelenség legfőbb jellemzőit. Az előadása zárásaként következetesen vázolta fel mind az abszolút, mind a relatív érvénytelenség egyes eseteit.

A Debreceni Egyetem PhD hallgatója, *Szendrei Tamás*, „*Some considerations regarding the nullity of the juridical person in the light of the Romanian Civil Code*” c. előadása során a román Polgári Törvénykönyv fényében vázolt fel néhány megfontolást a jogi személy semmisségével összefüggésben. Az előadás célja az volt, hogy közvetlenül a jogi személy semmisségével kapcsolatban megközelítsen néhány kiemelten fontos szempontot a semmisség intézményére tekintettel, függetlenül attól, hogy az abszolút vagy relatívnek tekinthető a román polgári törvénykönyv szemszögéből. Az előadása során a téma ellentmondásos és kritikus fogalmi elemeire kívánt összepontosítani. Nagy hangsúlyt helyezett az előadó a jogi személy semmisségére és annak hatásaira, valamint a társulási megállapodás semmisségére, és ezen felül bemutatta a jogi személyekre vonatkozó egyes európai rendelkezéseket is.

Projics Nárcisz, a Pécsi Tudományegyetem jogi doktori iskolájának PhD hallgatója a házasság érvénytelenségéről tartott előadást, „*Annulled marriage in Hungarian civil law*”, a magyar polgári jogra tekintettel. Az érvénytelenséget egy speciális területen, a házasság intézményén keresztül kívánta bemutatni, melynek során a házasság érvénytelenségének az okait vette a vizsgálatának a középpontjába. Megkülönböztette azon eseteket, amikor a házasságot érvénytelennek vagy nem létezőnek kell tekinteni. Kiemelésre került a házasság érvénytelenítése iránti per és annak specifikumai, valamint a már érvénytelenített házasság jogkövetkezményei, az ún. maradék joghatások.

Jantsan Otgongerel, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója az Európai Unió Bírósága által az actio pauliana-val kapcsolatos jogvitákban hozott egyezségekre tanulmányozására vállalkozott „*Studying the settlements by the Court of European Union over actio pauliana related disputes*” című előadásában. Az Európai Unió Bíróságának adatbázisban lévő 10 olyan határozat közül, mely az actio Pauliana-val kapcsolatban született meg, öt konkrét jogvitát emelt ki és tanulmányozta részletesen. Az összehasonlítás során figyelemmel volt arra, hogy keresetet elfogadó, joghatóságot megállapító és kereset elutasító bírósági határozatok egyaránt vizsgálat alá kerüljenek. A témával összefüggésben megfogalmazta azon állításait, hogy jelenleg is vitatott témának számít az európai jogászok körében, a polgári ügyekre és jogvitákra vonatkozó bírósági döntések, melyek a hitelezői érdekeket védik.

Dr. Tóth Gergő a Miskolci Egyetem PhD hallgatója arra a kérdésre kereste a választ, hogy ellentétbe kerülhet-e az ajándékozási szerződés a jó erkölccsel? „*Can a gift contract conflict with good morals?*” című előadása során röviden bemutatásra került a jó erkölcs eredete és általános kötelessége a társadalom kezdeteitől fogva, mely végig kíséri a jogalkotók és jogkeresők életét. Megfogalmazásra került, hogy a jó erkölcsbe ütközés, mint érvénytelenségi ok, csak ritkán merül fel ajándékozási szerződéssel összefüggésben, melyből az a következtetés vonható le, hogy csak kivételes esetben minősül emiatt az ajándékozási szerződés semmisségnek. Az előadó felhívta a figyelmünket arra, hogy sokszor megfelelünk az ajándékozási szerződéssel kapcsolatban arról, hogy a szerződéses jogügylet révén elengedhetetlen az ajándékozott által tett ajándék elfogadása, és rámutatott arra, hogy ezen körülményekben kereshető és vizsgálható a jó erkölcs megsértése.

Az előadások végén kérdésként merült fel Szendrei Tamáshoz, hogy mit gondol a magyar jog és a román jog összehasonlításáról, valamint a magyar jog és román jog gyakorlatáról? Szendrei Tamás válaszként megfogalmazta, hogy úgy véli, hogy a magyar társasági jog és a Polgári Törvénykönyv hasonló rendelkezésekkel bír, sőt, mivel a magyar nemzeti jogba átültették ugyanazokat az európai társasági jogi irányelveket, melyet az új román polgári törvénykönyvbe is megtettek, így az ezzel kapcsolatos szabályozások meglehetősen hasonlóak.

Shakibapoor Amanda Petrához intézett kérdés során felmerült, hogy említette a fogyasztókat, melynek kapcsán sokszor hallani olyan véleményeket, hogy úgy gondolják, hogy a jelenlegi szabályozások túlságosan nagy védelem alá helyezik a fogyasztókat manapság. Válaszként érkezett, hogy nem gondolja azt, hogy túlzottan védve lennének a fogyasztók, úgy gondolta, hogy megfelelő mértékben vannak védelem alá helyezve, a tisztességtelen szerződésai feltételek elleni védelem csekélyebb szintje az tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokkal szembeni védekezés körében eredményezne erőteljesebb fellépést.